

Radoslav P a s s i a

Estetika okraja a hranice

(K vybraným aspektom fenoménov okraja a hranice v slovenskej literatúre

20. storočia v stredoeurópskom kontexte)

Abstrakt

Táto dizertačná práca sa venuje vybraným aspektom fenoménov okraja a hranice v slovenskej literatúre 20. storočia v stredoeurópskom kontexte. V úvodnej časti *Hranica* autor analyzuje niektoré texty stredoeurópskych autorov, ktoré sú tematicky zasadené do prostredia východných Karpát. Tento multietnický región je jedným z relatívne nezávislých kultúrnych areálov strednej Európy a je charakterizovaný unikátnou kombináciou hraničných izoglos geografického, jazykového a kultúrneho charakteru. Autor považuje za jeden z charakteristických prvkov literárneho zobrazenia východokarpatského hraničného areálu v 20. storočí naratívnu perspektívu cudzinca, vyhnanca alebo prisťahovalca v kombinácii s témami hranice a konfliktu medzi domácim a cudzím. Autor opisuje aj základné ideologické konštanty spojené s literárnym zobrazením tohto areálu. Spisovatelia (najmä českí a poľskí), ktorí nepochádzajú z východokarpatského hraničného areálu využívajú postavy cudzincov predovšetkým na reflexiu vzťahu medzi moderným a tradičným. V prózach autochtónnych autorov sa prostredníctvom postáv cudzincov často zobrazuje sebakolonizačné kultúrne úsilie areálu vo vzťahu k referenčným, dominantným kultúram. Táto kultúrna referencialita regiónu sa historicky premieňala od pôvodného rakúsko-uhorského kultúrneho rámca cez rámec jednotlivých národných kultúr až po európsky kultúrny rámec zdôrazňovaný súčasnou kultúrnou politikou.

V časti *Cesta* autor ukazuje, ako motívy cesty a putovania spoluformujú identitu postáv a rozprávača v analyzovaných románoch a poviedkach Rudolfa Slobodu, Pavla Vilikovského, Jurija Andruchovyča a Andrzeja Stasiuka. Cesta cez hranice je dôležitým literárnym chronotopom nielen preto, že reprezentuje vnútorný prerod postavy, ale často je podstatným, iniciačným elementom v procese seba porozumenia a transformácie dovtedajšej identity subjektu. Autor poukazuje na niektoré dôležité rozdiely vo vnímaní motívov cudziny a hranice medzi kanonickými autormi slovenskej prózy 20. storočia a súčasnou mladou prozaickou generáciou najmä v súvislosti so zmenami slovenskej kultúrnej identity.

Časť *Druhé mesto* sa sústreďuje na semiotický status Košíc v slovenskej a stredoeurópskej kultúre a problém vzťahu „centra“ a „periférie“ ilustruje na príbehu literárneho časopisu *Krok*, ktorý vychádzal v Košiciach v rokoch 1966 – 1967. Posledná časť dizertačnej práce sa zaoberá niektorými špecifickými aspektmi hranice a okraja, sústreďuje sa najmä na vzťah medzi perifériou a centrom v sociálnom literárnom poli (Bourdieu) (na príklade slovacikálnych textov F. X. Šaldu), rozdeľujúcu hraničnú funkciu osobnosti Ľudovíta Štúra v súčasnej slovenskej literárnej diskusii a vekovú hranicu ako iniciačnú „lyrickú situáciu“ v jednej básni P. O. Hviezdoslava.